

OKULDA DİYABET PROGRAMI

Prof. Dr. Şükrü Hatun, Kocaeli Üniversitesi

Tıp Fakültesi

Okulda Diyabet Programı Koordinatörü

Çocuk Endokrinoloji ve Diyabet Derneği Çocuk Diyabet Grubu

Başkanı

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
Tıp Fakültesi

Değerlendirme Toplantısı- 8

Kasım 2013

Ankara

Okulda Diyabet Programı

- Problem yönelimli, gerçekçi ve bütün taraflarca heyecanla paylaşılan,
- Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı Programları'na entegre,
- Ulusal Diyabet Kontrol Programı kapsamında
- Özgün bir program
- Başta öğretmenler olmak üzere diyabetle uğraşan birçok kesimde güçlü bir yankı buldu

Amaçlar

- Okullarda Tip 1 diyabet konusunda farkındalık
  - Tip 1 diyabetin erken tanısı
  - Ketoasidoz sıklığının azaltılması
- Diyabetli çocukların okulda bakımının iyileştirilmesi
- Sağlıklı yaşam davranışlarının özendirilmesi
- Obezite konusunda farkındalık

Hedef Gruplar

- Diyabetli çocukların öğretmenleri
- Ülkemizdeki 60.000 okuldaki 750.000 öğretmen
- 17.500.000 öğrenci
- Çocuk Diyabet Ekibi üyeleri
- Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı il yetkilileri ve okul yöneticileri
- Tüm kamuoyu ve toplum

Okul eğitimlerine katılım sayısı

24.904

7.547.573

585.710

581.807

Okulda
diyabet
programı

Fark yaratan

Diyabet belirtisi olan çocukları fark edip
erken tanı konmasını sağlayan;
Diyabetli çocukların bakımına katkı ve
destek sağlayan;

öğretmenleri arıyoruz...

Diyabetin
farkında olun,
farklı olun!

SON BAŞVURU TARİHİ

26 Kasım 2012

DETAYLI BİLGİ:

www.okulda diyabet.org

www.diyabet.gov.tr

- Online olarak yapılan ödül programına 117 kişi başvurdu
- Jürinin online olarak yaptığı oylama sonucunda 7 öğretmen seçildi
- Bir öğretmenimize de özel ödül verildi
- 19 Aralık 2012

Ödül Kazanan Öğretmenlerimiz

Meryem Günay Lokmacı/Mahbup Yalçın Ayşe Kahveci (H.Avni İncekara Fen Lisesi-Nevşehir)

- Okul pansiyonları, genellikle okulların yanında, öğrencilerin ailelerinden ayrı yaşadığı ortamlardır.
- Pansiyonların sorumlulukları ve riskleri çoktur. Bu risklerin başında da hastalıklar gelir. Bu hastalıklardan biri de diyabettir. Genellikle pansiyonlarda bir öğrenci diyabetli ise evine gönderilir. Diyabetliyi, pansiyondan göndermek, bazı öğrencilerin parasız yatılılık sağlık hakkının kaybolmasına, okula ulaşım sorunlarına, diyabetli öğrenci, parçalanmış bir aileden geliyorsa bakımı; düşük sosyoekonomik koşullardan geliyorsa beslenme gibi yeni sorunlar yaşar
- Md.Yrd.Meryem Günay Lokmacı, Biyoloji Öğrt.Mahbup Yalçın ve Pansiyon Md.Yrd.Ayşe Kahveci tarafından kurumda bir farkındalık ağı oluşturulmuş ve sosyal hizmet anlayışı geliştirilmiştir

İsmail Hakkı Aslantaş (Dikmeli İlkokulu-Düzce)

- Diyabetli çocuk babası ve İl genelinde diyabetli öğrencilere yönelik eğitici-öğretici çalışmalar yapıyor.
- Düzce Çocuk ve Genç Diyabetliler Derneğini kurarak, 3 yılda 3 yaz okulu, her 14 kasımda yemekli eğlenceli toplantılar, pompa kullanan öğrencilere pompa eğitimi ve "Okulda Diyabet"projesi kapsamında İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile işbirliğine gidilerek 6 okul ziyareti ve 2 seansta yaklaşık 700 öğretmene verilen seminerleri organize etme ve Eğitimci olarak katkıda bulunmuş
- Bir diyabetli çocuğun erken tanı almasını sağlamış

Elif Öztürk (Torbalı Ticaret Meslek Lisesi-İzmir)

- Öğretmenliğe geçiş yapmadan önce 7 yıl Sağlık Bakanlığına bağlı Numune Hastanesinde Genel cerrahi servisinde Hemşire olarak çalışmış
- Okulunda 1 diyabetli çocuğun tanı almasını sağlamış. Bununla beraber diğer 3 diyabetli çocuğun okul yaşamlarına sıra dışı destekte bulunmuş
- Amacını “‘Can’ gibi diyabetli ı olan çocuklarımızın günlük yaşamlarını tıpkı diğer çocuklar gibi sürdürebilmelerine destek olmak ve bu tür sağlık problemlerinin kendi başımıza da gelebileceğini unutmayarak, çocuğun kendisinin, ailesinin ve diğer öğretmen arkadaşlarımin bu konuda bilinçlenmelerine yardımcı olmaktır” şeklinde açıklıyor.

Nuri Işıklı (Çıkrık İlkokulu-Afyonkarahisar)

- Bir çocuğun diyabet tanısı almasını sağlamış
- Toplum Sağlığı Merkezi'yle yazışma yaparak görevli doktorların öğrenci ve velilerimize diyabet konulu seminer vermesini sağlamış. Seminerle diğer öğrencilerimizin diyabeti profesyonelce öğrenmelerini, korkulması gereken bir hastalık olmadığını bilmelerini istedik. Ülkemizde bu hastalıkla mücadele konusunda yol kat eden derneklerden bahsettik, internet adreslerini sınıf öğretmenlerinden alabileceklerini belirttik. Anneye kendisiyle aynı sorunları yaşayan annelerle iletişime geçebilmesi için dernek ve iletişim adreslerini verdik.

Necla Kayadibi (Takev Özel İlköğretim Okulu -İzmir)

- Kendisi de diyabetli olan Necla Kayadibi Sınıfında diyabet hastası olan bir öğrenciyi fark eder, teşhis ve tedavisinde farkındalık yaratır.

Burcu Polat(Sultanbeyli Çağdaş Yaşam Türken Tutumluer İlkokulu- İstanbul)

- Mesleğe başladığımda (2008) henüz 23 yaşında ve fazlasıyla beceriksizdim. Aklıma gelen zorluklar çok basite indirgenmişti iç dünyamda; ki başında da belki sınıfı boyamak, belki soba yakmak gibi klasik zorluklar geliyordu. Öğrencilerle ilgili karşıma çıkabilecek zorluklar herhangi bir sayı olsaydı eğer, bu sayının hiçbir basamağında ya da bölümünde öğrencimin ” şeker hastası” olma ihtimali bulunmazdı sanırım
- Şimdi hala aynı okuldayız; o 8. Sınıfa gidiyor. Aramızda sadece ikimizin anladığı tuhaf bir bağ var. Ne zaman yanıma gelse önce dudaklarına bakıyorum aşırı kuruluk var mı diye; hemen anlıyor neden baktığımı gözleriyle teşekkür ediyor, gülümseyerek yanımdan ayrılıyor, bu da bana yetiyor...

Nazile Karabektaş (özel Geceli İlkokulu- Ankara

- 16 Mart 2012 tarihinde kızım ve ailemiz tip 1 diyabet ile koma halinde tanıştı. Bu başlangıç tarihinden günümüze kadar geçen süreçte öğretmenimiz Nazile Karabektaş kızımın çok yakından ilgilendi. Kızımın İğne zamanlarını, ölçüm zamanlarını ve yemek zamanlarını çok iyi takip etti. Benim ilk dönem okulda kalmamın bile kendisini üzdüğünü belirterek tüm içtenliği ve gücüyle bize yardımcı oldu. Sınıfımızdaki öğrencilere kızımın hastalığı konusunda nasıl davranmaları gerektiğini, nasıl yardımcı olmaları gerektiğini sürekli anlattı. Hiç yorulmadı, durmadı.
- Bizim öğretmenimiz farklı ve bizim için Allah'ın bir lütfudur.

Halil Polat, Sağlık Bilgisi Öğretmeni

- Milli Bakanlığı Okul Sağlığı Őube Müdürü iken okulda diyabet programının planlanmasına ve ilk 2 yıl aktivitelerinin organize edilmesine yaptığı sıra dışı katkılar nedeniyle “ Okulda Diyabet Programı Özel Ödülü” verildi

Fark yaratan öğretmenler Paris'te (3-5 Temmuz 2013)

Sanofi Paris merkez ofiste Sanofi Grubu Global Sosyal Sorumluluk Departmanı Başkanı Gilles Lhernould ve Sanofi Türkiye Kurumsal İşler ve İletişim Direktörü Aysun Hatipoğlu'nun ev sahipliğinde ve proje koordinatörlüğünü yürüten Kocaeli Üniv. Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Şükrü Hatun ve Milli Eğitim Bakanlığı yetkilisi Murat Gülşen'in katılımıyla düzenlenen toplantıda, 'Okulda Diyabet Eğitim Programı' örnek bir toplumsal sorumluluk programı olarak incelendi

Okulda
diyabet
programı

Öğretmenler ve Sağlık Ekibinin Buluşması
RAPOR 2010 - 2011

Okulda
diyabet
programı

Bringing together
teachers and healthcare professionals
REPORT 2010 - 2011

The Diabetes Programme at Schools : An Encouraging Sub-project of The National Diabetes Prevention and Control Programme (DIABTURK) in TURKEY

Şükrü Hatun¹, Nisibe Andran², Halil Polat³, Nezir Büyükkahraman³, Serdar Güler⁴, Peyami Cinaz⁵

¹Coordinator of Diabetes Program at School, On behalf of the Childhood Diabetes Group at the Turkish Society of Pediatric Endocrinology and Diabetes
²Ankara Kocaeli Training and Research Hospital, Pediatric Endocrinology, Turkey President of Childhood Diabetes Group in DIABTURK
³Ministry of Education, Ankara, Turkey
⁴General Director of DIABTURK, Ankara Natruone Training and Research Hospital, Endocrinology, Ankara, Turkey
⁵The President of National Pediatric Endocrinology Society

Program Logo

There are approximately 20.000 diabetic children in Turkey, who are mostly at school ages and it is possible to solve the problems by means of a comprehensive program. On the other hand, obesity frequency among the age group of 6-16 years of age has increased from 5% to 10.5% (16.3% among high income level group) in the last 8 years in Turkey. Preventing obesity in adulthood depends mainly on the efforts in childhood and puberty. The Program is developed by means of a joint protocol initiated by the proposal of the Diabetes Working Group embodied in the the Turkish Society of Pediatric Endocrinology and Diabetes in cooperation with the Ministry of National Education and Ministry of Health. The program, which has mainly three objectives;

1. Raising awareness about Type 1 Diabetes by means of schools and teachers. Ensuring an early diagnosis of Type 1 Diabetes and decreasing the frequency of diabetic ketoacidosis among school children.

2. Strengthening the diabetic child's care at school ages and solving problems those children experience.

3. Gen and raising awareness about obesity.

Act

An a school child diab relat Provi prog was | Prog teach 1st, 2

Trai

A wt Worl one- cour authi diabt meet of or awar schoi a tot obesi webs broct awar

difficulties in school life and the expectations of diabetic individuals are emphasized. Program effectiveness will be measured by means of information and awareness researches before and after the start of trainings.

Conclusion

"Diabetes Programme at Schools" was a great step and did a big job about the awareness and knowledge of childhood diabetes. The programme also comprised and aimed healthy nutritional behaviours and prevention of obesity in children besides the diabetes itself. The management of diabetes requires a great alliance among different institutions. So, "Diabetes Programme at Schools" under the auspices of Ministry of Health together with National Pediatric Endocrinology and Diabetes Society and Ministry of Education of Turkish Republic established strong fundamentals for an effective and long-acting project with the main aim of settle down a better life for children with diabetes and their families

BENİM ÇOCUĞUM ŞEKER HASTASI MI?

An awareness poster under the title "Is my child a diabetes patient?"

nt?" is now on the walls of 60.000 teachers and 16 million school children in childhood, a guide on f teachers has been provided on y of National Education to the be taken within the scope of the in to send a standardized letter with a children and their teachers. A short film abet.org is now launched. Diabetes by participation of a large group of A workshop was organized on April steps in the coming period.

his year in the week " November 14th e of Diabetes Program at School. A : training at schools across the of 300 staff comprised of 2 Ministry of Health and experts on es were mainly explained in that teens was emphasized and the way as explained. In addition, training and children and teachers will join the rogram at School and two films with he issues related to Diabetes and g platform is generated on the l. At this platform, there are films, the durability of training and d is with the words of a diabetic child,

A training platform is generated on the website www.okuldiyabet.org

"Okulda Diyabet Programı"nın etkinliğinin değerlendirilmesi

Şükrü Hatun* Murat Gülşen** Nazan Yardım***

*Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Endokrinoloji ve Diyabet Bilim Dalı, Çocuk Endokrin ve Diyabet Derneği Diyabet Grubu adına ** Milli Eğitim Bakanlığı

***Sağlık Bakanlığı

AMAÇ

Çocuk Endokrin ve Diyabet Derneği, Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıkları tarafından 2010 yılından beri "Okulda Diyabet Programı" çerçevesinde geniş kapsamlı eğitim ve farkındalık çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmada "Okulda Diyabet Programı"nın öğretmenlerin bilgi, farkındalık ve tutumları üzerine etkilerini değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

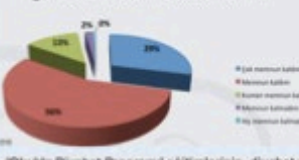
Okulda Diyabet Programı Web sitesi üzerinden programı indiren öğretmenlere yönelik değerlendirme anketi yapılmıştır. Anket e-mail aracılığı ile 3383 kişiye duyurulmuş ve 310 kişi anketi doldürmüştür

BULGULAR

- Anketi yanıtlayanların %85'i "Okulda Diyabet Programı" eğitimlerinden memnun kaldığını, %89'u bu eğitimlerin diyabet belirtilerini hakkında bilgi edinmek açısından yararlı olduğunu belirtmiştir.
- Soruyu yanıtladıkları 306 kişilerin %95'i www.okuldiyabet.org adresini ziyaret etmiş ve Web sitesini ziyaret eden 287 kişilerin %9'u sitenin bilgi edinmek açısından yararlı olduğunu belirtmiştir.
- Katılımların %72'si program eğitimlerinin öğrencilerine diyabet tanısı konusunda yardımcı olduğunu, %93'ü program eğitimlerinin diyabetik öğrencilerin bakımı ve gözetilmesine özen gösterilmesinde yardımcı olduğunu belirtmiştir.

"Okulda Diyabet Programı" eğitimlerinden genel olarak memnun kaldınız mı?

ULUSAL PEDIATRİK ENDOKRİN XVII. ve DİYABET KONGRESİ XII. Çocuk Diyabet Ekibi Kursu

1-5 EKİM 2013 TRAKYA ÜNİVERSİTESİ BALKAN KONGRE MERKEZİ

SONUÇLAR

Okulda Diyabet Programı'nın büyük ölçüde amaçlarına ulaştığı görülmüş, anketteki öneriler doğrultusunda geliştirilmesi benimsenmiştir.

"Okulda Diyabet Programı"nın geliştirilme adına önerileriniz nelerdir?

Öneri	Sayı
Yeni bir eğitim yöntemi	35
Okulda çalışan doktorların ve diğer personellerin eğitim seminerleri düzenlenmesi	28
Programın İnternetteki yaygınlaştırılması	22
Metabolojik diyabet ve insulino bağımlı tip 2 diyabetin önlenmesi	15
Okulda diyabet tanısı alan çocuklar	12
Programın genelleştirilme ve yaygınlaştırılması	9
Programın çevresinde diğer okullara yayılması, çevresindeki eğitimler	8
Diyabet ile ilgili bilimsel çalışmaların yapılması	7
Soruların değerlendirilmesine özen verilmesi	6
Diyabetle ilgili bilimsel çalışmaların yapılması	6
Okulda çalışan ve öğrencilerin eğitimlerinin yapılması	5
Okulda çalışan ve öğrencilerin eğitimlerinin yapılması	5

Program eğitimleri, öğrencilerimizden birine/ bir kısmına diyabet tanısı konulmasına yardımcı oldu.

ISPAD 2012- Okulda Diyabet Bakımı Sempozyumunda konuşma

14:45	Symposium		
15:00	IV	V	VI
15:15	VIDIS	SWEET	Diabetes Care
15:30	Symposium:	Symposium	in School
15:45	Viruses &		
16:00	Diabetes		

Official Journal of
Turkish Pediatric Endocrinology
and Diabetes Society

JCRPE is indexed in
PUBMED/MEDLINE database

Diabetes Program at Schools in Turkey

Şükrü Hatun

Kocaeli University Medical School, Department of Pediatric Endocrinology and Diabetes, Kocaeli, Turkey

Introduction

In Turkey, there are approximately 20 000 children with diabetes, who are predominantly at school age. Most of these children encounter problems in their educational environment and it is possible to solve the problems by means of a comprehensive program. Diabetic children should not be kept away from physical education lessons and activities such as school trips. On the contrary, they should be motivated to participate in all activities with their

National programme in Turkey: Diabetes at School

Şükür Hatun and Şeyda Özcan

**Children with diabetes:
Protecting our future**

In 2010, Turkey's Diabetes Program at School was developed as a joint protocol initiated by the Turkish Society of Paediatric Endocrinology and Diabetes in cooperation with the Ministry of Education and Ministry of Health. Objectives of the programme targeted school communities across Turkey in order to raise awareness about type 1 diabetes, provide better diabetes paediatric care, improve nutritional standards for school children and prevent obesity. In just two years, a number of trained teachers detected symptoms of diabetes in 40 undiagnosed children. Şükür Hatun and Şeyda Özcan explain why and how they achieved so much in so little time.

All school children with diabetes deserve the same educational opportunities as their healthy peers. Teachers and school staff have the responsibility to create an equal opportunity learning environment for all children, including those with diabetes. Educating teachers about diabetes and organizing the school environment for better diabetes care will reduce the problems faced by children with diabetes in school and improve their quality of life. Providing diabetes awareness in the school environment may also assist with early detection and diagnosis.

Children and diabetes in Turkish schools: eliminating the avoidance of care

There are approximately 20,000 children, mostly of school age, living with diabetes (mostly type 1) in Turkey. Unfortunately, many children living with type 1 diabetes and their families encounter problems in accessing the school environment and participating in school programmes. According to a

recent study, upon returning to school, the HbA_{1c} of children with type 1 diabetes increased and they had problems with their diabetes care. Some children with type 1 diabetes are forbidden to participate in physical education and some activities such as school trips are off limits. It has been reported that some infant nurseries and kindergartens refuse registering children diagnosed with diabetes to avoid the responsibility of care. Children with type 1 diabetes are sometimes labelled as sick and are viewed as abnormal due to little awareness or facts about diabetes. On the contrary, children with diabetes should not only be allowed access, but also motivated to participate in all activities with their schoolmates. To accommodate students with diabetes, a school nurse or a counsellor should be trained on basic diabetes care. Other diabetes care requirements may include a private space for measuring blood glucose and injecting insulin as well as the provision of healthy school meals, refreshments and toilet breaks during

International
Diabetes
Federation

Soner Aydın, 13 years old, was diagnosed with type 1 diabetes because his teacher was aware of his symptoms.

Soner Aydın, 13-years-old, is an 8th-grade student at Mehmet Soykan Primary School in Sakarya's Akyazı Kuzuluk Village.

In December 2012, Soner was diagnosed with type 1 diabetes at the Kocaeli Medical School Pediatric Service. Soner went to the hospital with his story about drinking excessive amounts of water, waking up at night to urinate, having to frequently lay his head on the desk due to fatigue in the classroom and constantly asking his teacher for bathroom breaks during class. Soner's science teacher, Deniz Göktepe, directed him to the hospital because she had grown suspicious of his situation in school. Deniz weighed the available information and warned her student he might have diabetes, suggesting he have his blood sugar checked only to find out Soner's blood sugar was 384 mg/dl. Deniz relayed to those that thanked her that she had been informed because she attended the educational seminar organized by the Diabetes at School programme. She added that diabetes was a condition familiar to her family, how the latest seminar had helped her realize that Soner might have developed diabetes, and would also inspire her to prepare a meeting about diabetes in her school and become personally involved with Soner's case.

classes. Moreover, teachers should learn the signs of diabetes and be able to recognize symptomatic children earlier in order to avoid serious events such as diabetic ketoacidosis.

One third of children have also developed an increased risk for a adulthood obesity and/or type 2 diabetes.

The diabetes care and detection concern in schools becomes even more complex with the growing problem of weight-gain and obesity in childhood. Obesity frequency among the age group of six to sixteen years has increased from 5% to 10.5% (16.3% among high income level group) in the last eight years in Turkey. One third of children have also developed an increased risk for adulthood obesity and/or type 2 diabetes. Childhood obesity is caused primarily by poor lifestyle habits including the consumption of high-calorie or processed junk food such as sugar-sweetened beverages, and physical inactivity. Preventing obesity in adulthood depends mainly on the efforts in childhood and around puberty. In recent years, the government has directed more attention to childhood nutrition, and the Radio and Television Supreme Council (RTÜK) has limited advertisements that promote high-calorie food. Turkey's Ministry of Education has also restricted sales of junk food and sugar-sweetened beverages at schools.

Aim of Diabetes Program at School
The Diabetes Program at School was developed as a joint protocol initiated by the Diabetes Working Group embodied in the Turkish Society of Paediatric Endocrinology and Diabetes in cooperation with the Ministry of Education

and Ministry of Health of the Diabetes Program. The programme includes all professional Turkey, teachers who the education of children, members of the medical team, local the Ministry of Education and Health and schools.

The objectives of the programme are to:

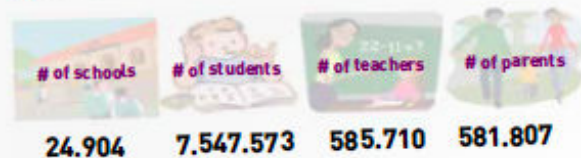
- Raise school community awareness about type 1 diabetes
- Ensure early diagnosis and decrease diabetic ketoacidosis in children.
- Provide better care for children with diabetes
- Create a healthy environment among school children
- Raise awareness among school children

Diabetes Program and activities

The Diabetes Program was specially initiated in No. 1 Istanbul, succeeded in reaching a large group of teachers. Each of the teachers who participated in the national meeting diabetes meetings in Istanbul, succeeded in reaching a large group of teachers, which was government officials, government officials, diabetes and obesity Diabetes Day 2011, was launched and children and teachers training sessions that within the scope of it facilitated by diabetes

Awareness was further enhanced by a poster campaign, 'Do you have diabetes?' and a

Type 1 diabetes training in schools in numbers for the first year

schools across Turkey, reaching approximately 650,000 teachers and 16 million school children at primary and middle schools (figure 1). Two brochures on diabetes and obesity in childhood, a guide on diabetes care of the child at school and a training presentation for teachers were also provided. The Ministry of Education sent an official letter to provincial directorates about diabetes at school, and paediatric endocrinology clinics across the country developed a postal campaign directed to teachers and school administrators about caring for a child living with diabetes in the school environment. Film was utilized as a major component

Figure 1. Awareness poster regarding the symptoms of type 1 diabetes

of instruction for the Diabetes Program at School and four short films covered topics such as diabetes care management, prevention of childhood obesity, and voices of children living with diabetes. A programme website offering educational materials and other forms of media was launched (www.okuldadiyabet.org) to expand information and awareness across all of Turkey.

Impact of the Diabetes Program at School

By the end of 2011, over 7.5 million students, and nearly 600,000 teachers were trained in 25,000 schools by a variety of diabetes healthcare experts. Since the first training in 2010, a large number of additional students and teachers joined the school training activities. In 2012, "Teacher Achievement Awards" were established and given to seven teachers, each from a different region of Turkey.

To the credit of the programme, 30 teachers who had undergone diabetes training helped detect diabetes in 40 children.

Programme effectiveness evaluations were given before and after training to the teacher participants. After one initial survey, 85% of the surveyed teachers noted that they were satisfied with the

diabetes education, 89% noted that the programme was informative about the symptoms of diabetes and, in another surveyed group, 99% of teachers found the website useful for retrieving relevant information. The results of the survey showed that the online education platform and website helped teachers understand the symptoms of diabetes

and lead to increased awareness for early diagnosis. The teachers also reported greater understanding of the healthcare needs of students with diabetes at school, and the importance of healthy eating, such as avoiding junk food at school. To the credit of the programme, 30 teachers who had undergone diabetes training helped detect early diagnosis of diabetes in 40 children.

Sükrü Hatun and Şeyda Özcan
Sükrü Hatun is Coordinator of the Diabetes Program at School and Professor at Kocaeli University of Medical School, Pediatric Endocrinology and Diabetes, Turkey.
Şeyda Özcan is Associate Professor at diabetes healthcare experts. Since the first training in 2010, a large number of additional students and teachers joined the school training activities. In 2012, "Teacher Achievement Awards" were established and given to seven teachers, each from a different region of Turkey.

Acknowledgements

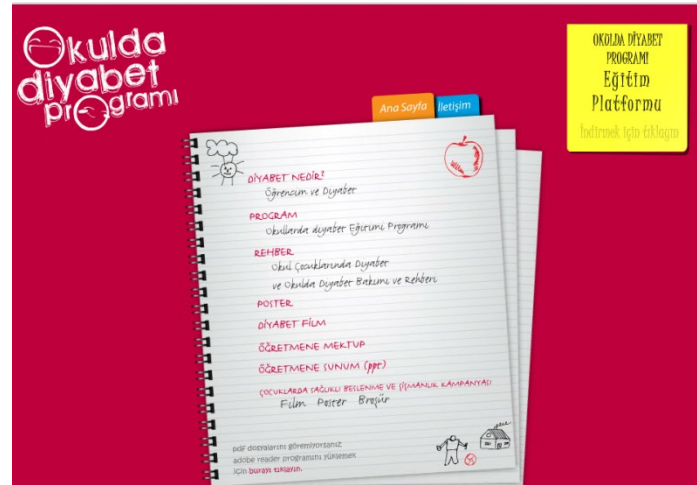
The Board of the programme would like to thank all teachers, school managers and staff for their great support. Diabetes Program at School was kindly supported with the grant from Sanoel Turkey.

Website: www.okuldadiyabet.org

Further reading

- Aksoy S, Tuzun S, Günen T, et al. Prevalence of type 1 diabetes mellitus in 6-18-year-old school children living in Istanbul, Turkey. *Indian Diabetes* 2011; 12: 967-71.
- Berdard A, Alay Z. Current status of childhood obesity and its associated morbidities in Turkey. *J Clin Res Pediatr Endocrinol* 2012; 4: 1-7.
- Dogan Z. Diabetes management in the school setting of 7-12-year-old children with type 1 diabetes throughout the follow-up at university hospital. Istanbul University, Health Science Institute, Master of Science Thesis, Istanbul, 2008.

Okulda Diyabet Programı Değerlendirme Anketi

- Okulda Diyabet Programının etkinliğini ölçmek için web sitesi üzerinden programı indiren öğretmenlere yönelik bir anket hazırlanmış ve anket 19 Mart – 12 Nisan 2013 tarihleri arasında yayında kalmıştır.
- Anket e-mail aracılığı ile 3383 kişiye duyurulmuş ve 310 kişi anketi doldurmuştur.

Değerlendirme Anketi Duyuru İletişimi

Değerli Öğretmenlerimiz,

Okulda Diyabet Programı'na verdiğiniz destek için teşekkür ederiz.

Sizlerin görüşleri ve geri bildirimleri programın ileri vadede geliştirilmesi adına bizler için çok önemli.

Programımız ile ilgili bir kaç dakikanızı ve değerli görüşlerinizi, anketimize katılarak bizimle paylaşmanızı rica ediyoruz. Sizin değerli desteğinizle çocuklarımıza daha da faydalı olacak projelerde buluşmak dileğiyle.

Saygılarımızla,
Okulda Diyabet Programı Yönetimi

Ankete katılmak için tıklayın.

Tanım	Sayı	Oran
Tekil açılma	615	%20
E-mail ulaşan kişi	3135	%93
Gönderim yapılan kişi	3385	

Tablo 1

Değerlendirme anketi web sitesi üzerinden programı indiren öğretmenlere yönelik yapılmıştır. Anket duyurusu için 19 Mart 2013 tarihinde öğretmenlere yönelik e-mail gönderimi yapılmış ve web sitesinde ankete yönlendirici bir banner yayınlanmıştır.

Değerlendirme Anketi Hatırlatma İletişimi

Değerli Öğretmenlerimiz,

Okulda Diyabet Programı ile ilgili görüşlerinizi almak için hazırladığımız ankete gösterdiğiniz ilgiye teşekkür ederiz.

Şimdiye kadar 200'ü aşkın öğretmen anketimizi yanıtladı. Anketimizi 12 Nisan 2013 Cuma günü kapatacağız.

Her bir görüş bizim için çok önemli. 12 Nisan tarihine kadar ankete katılımınızı bekliyoruz.

Sizin değerli desteğinizle çocuklarımıza daha da faydalı olacak projelerde buluşmak dileğiyle.

Saygılarımızla,

Okulda Diyabet Programı Yönetimi

Ankete katılmak için tıklayın.

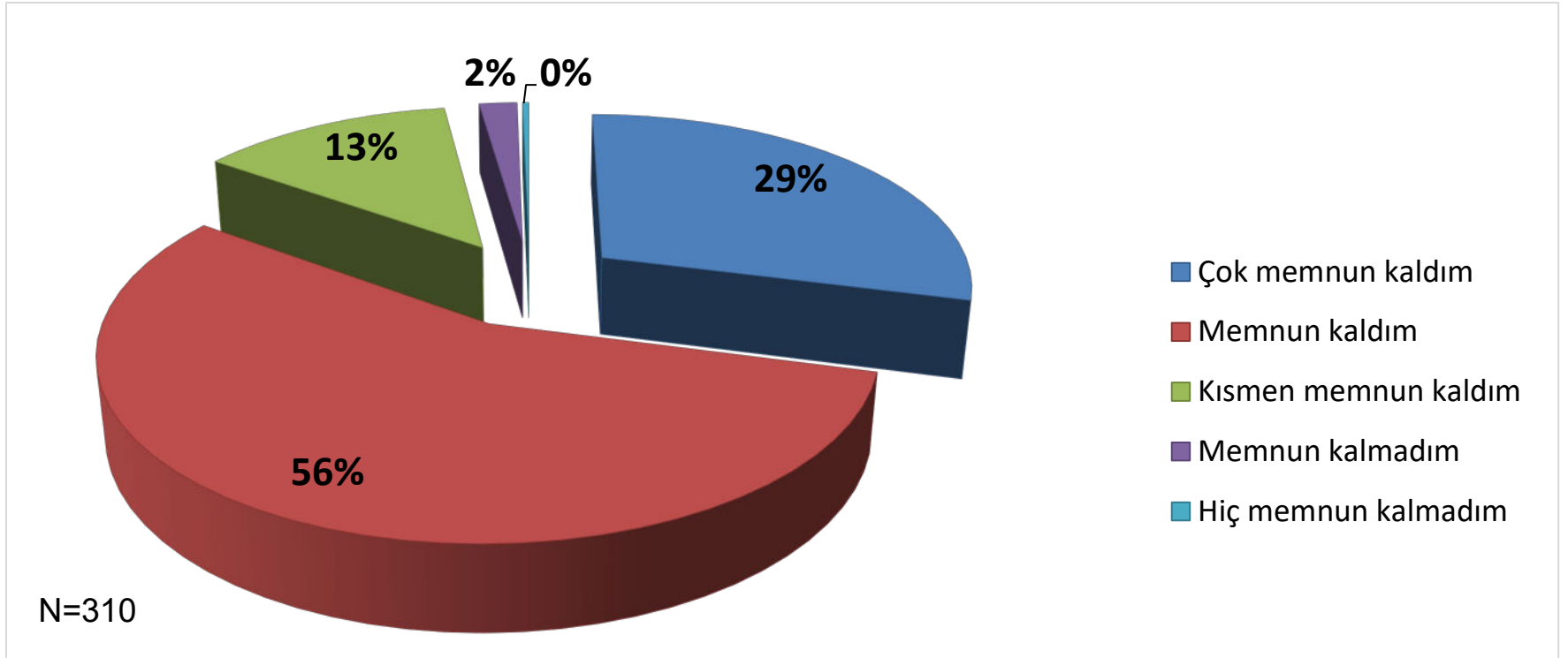
Tanım	Sayı	Oran
Tekil açılma	413	%14
E-mail ulaşan kişi	292 1	%92
Gönderim yapılan kişi	317 1	

Tablo 2

Anket katılımcılarını arttırmak için anketi doldurmayan öğretmenlere 8 Nisan 2013 tarihinde ikinci bir e-mail gönderimi yapılmıştır.

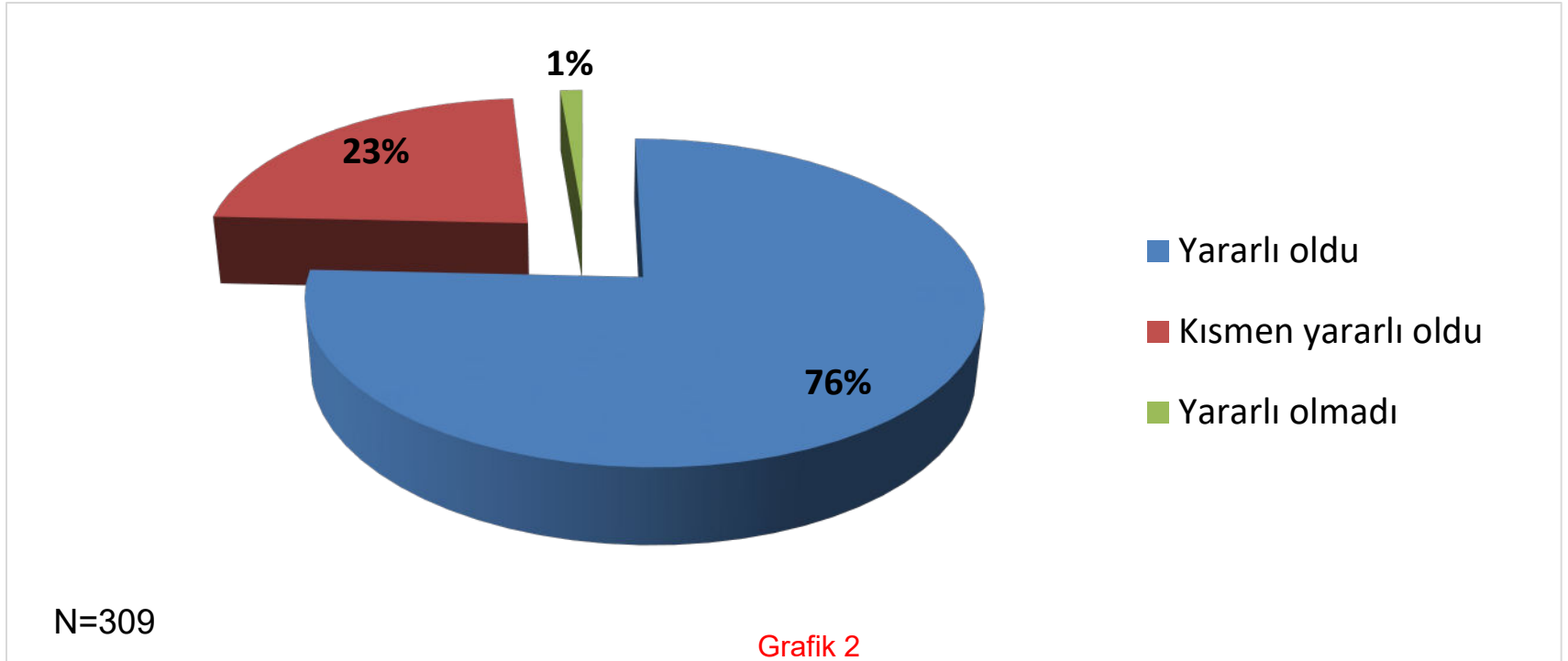
'Okulda Diyabet Programı' eğitimlerinden genel olarak memnun kaldınız mı?

Grafik 1

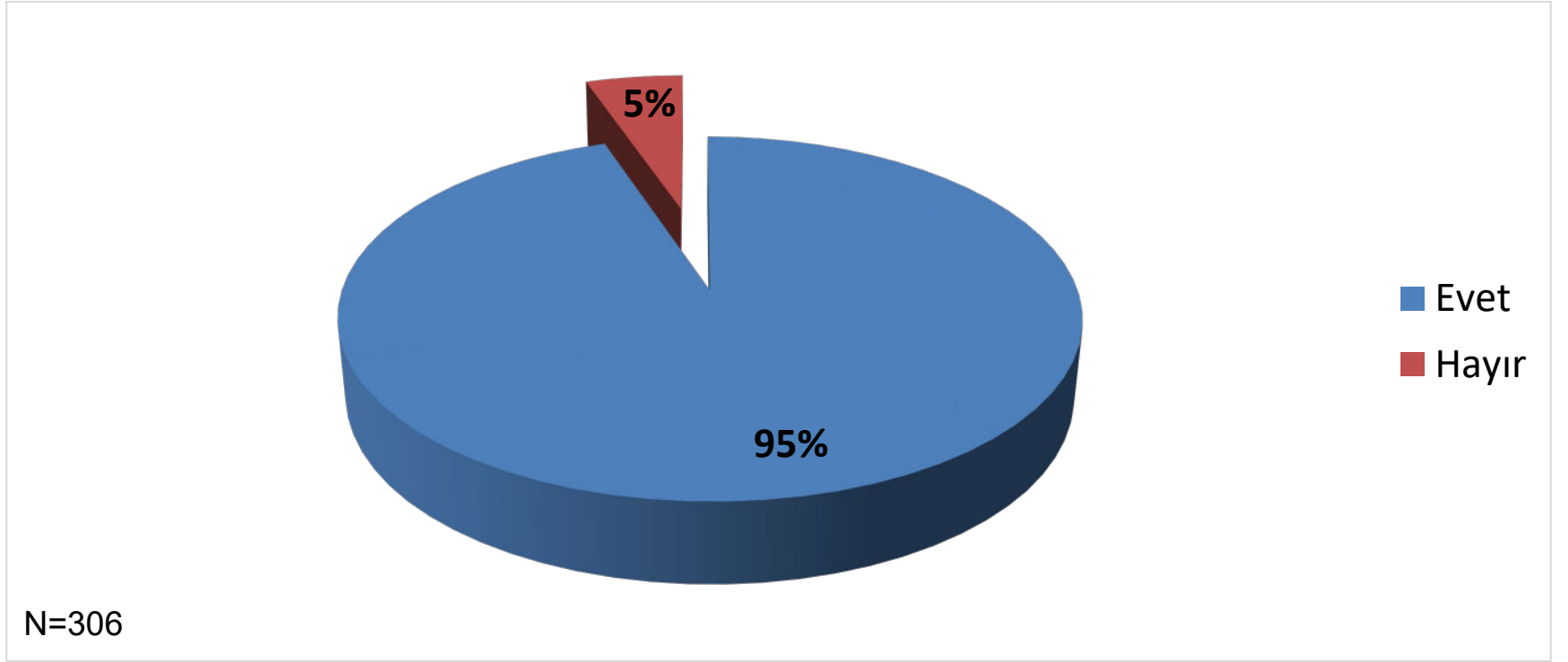
- Soruyu yanıtladılan 310 kişinin %85'i "Okulda Diyabet Programı" eğitimlerinden memnun kaldığını belirtmiştir. *"Çok memnun kaldım" ve "memnun kaldım" yüzdelerinin toplamıdır.

'Okulda Diyabet Programı' eğitimlerinin, diyabet ve semptomları hakkında bilgi edinmek açısından ne derece yararlı olduğunu değerlendirebilir misiniz?

- Soruyu yanıtladığı 309 kişinin %89*' u "Okulda Diyabet Programı" eğitimlerinin diyabet semptomları hakkında bilgi edinmek açısından yararlı olduğunu belirtmiştir. *"Yararlı oldu" ve "kısmen yararlı oldu" yüzdelerinin toplamıdır.

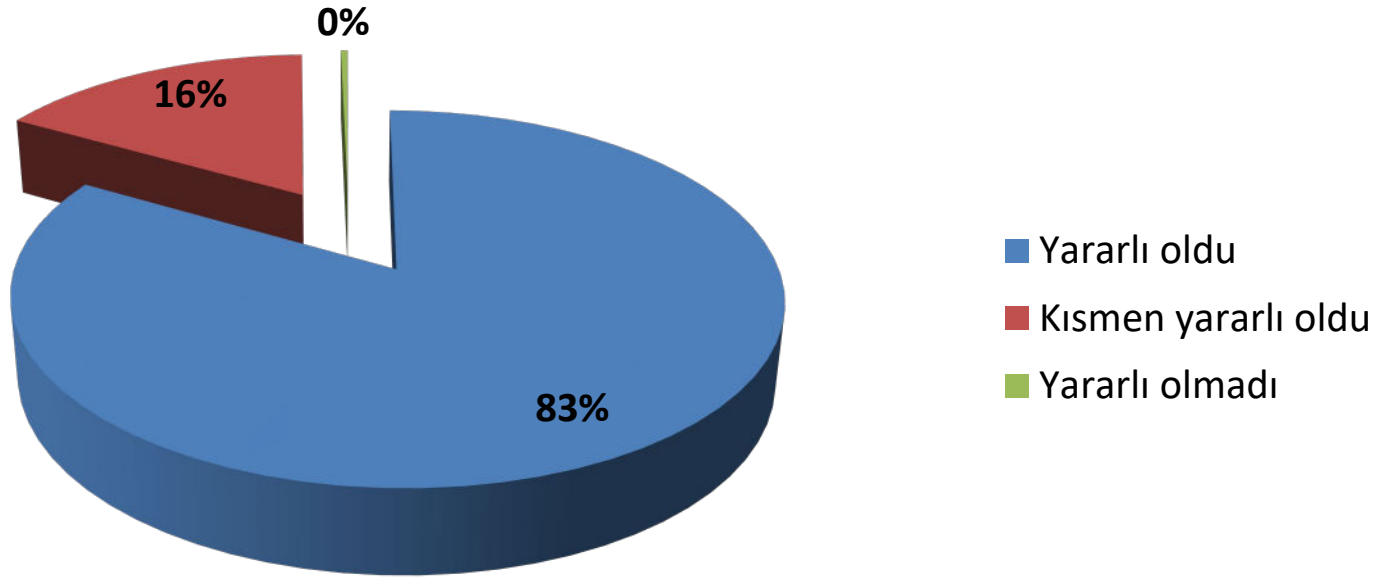
www.okuldadiyabet.org web sitemizi ziyaret ettiniz mi?

Grafik 3

Soruyu yanıtlandıran 306 kişinin %95' i www.okuldadiyabet.org adresini ziyaret etmiştir.

Web sitemizin, diyabet ve semptomları hakkında bilgi edinmek açısından ne derece yararlı olduğunu değerlendirebilir misiniz?

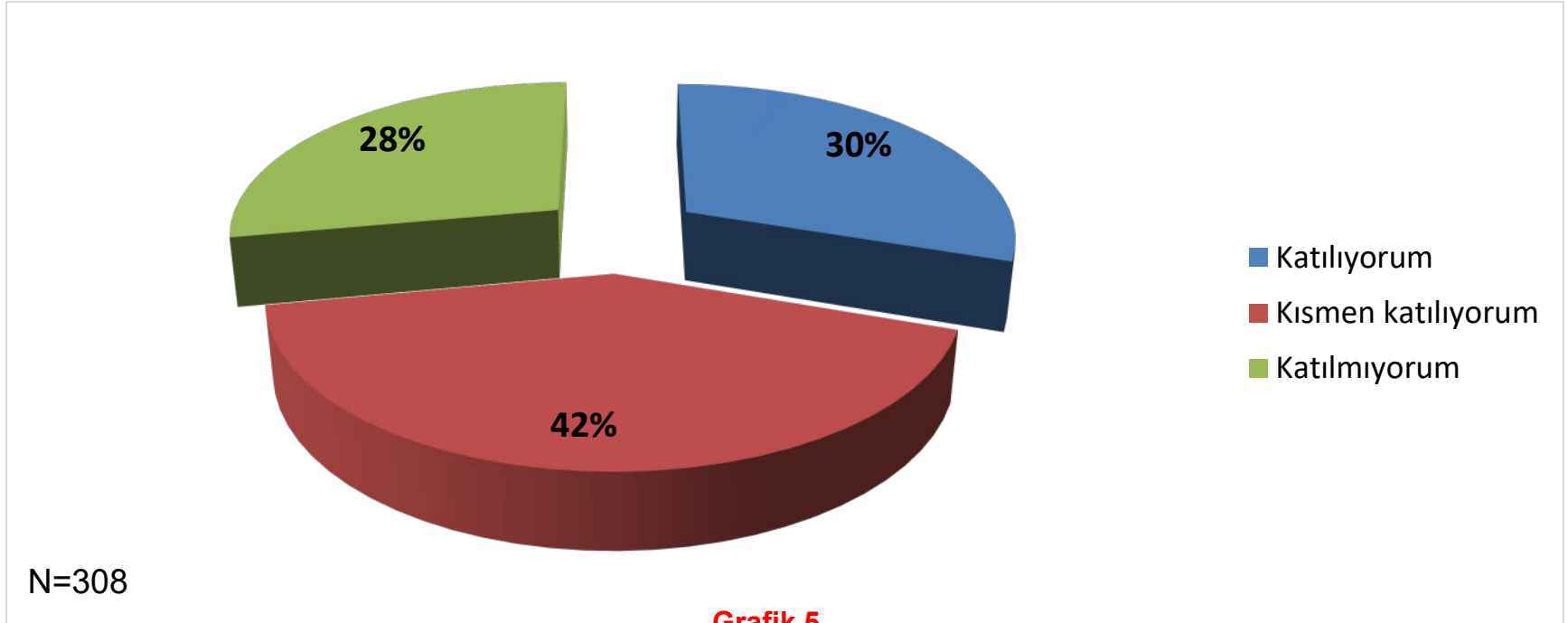

N=287

Grafik 4

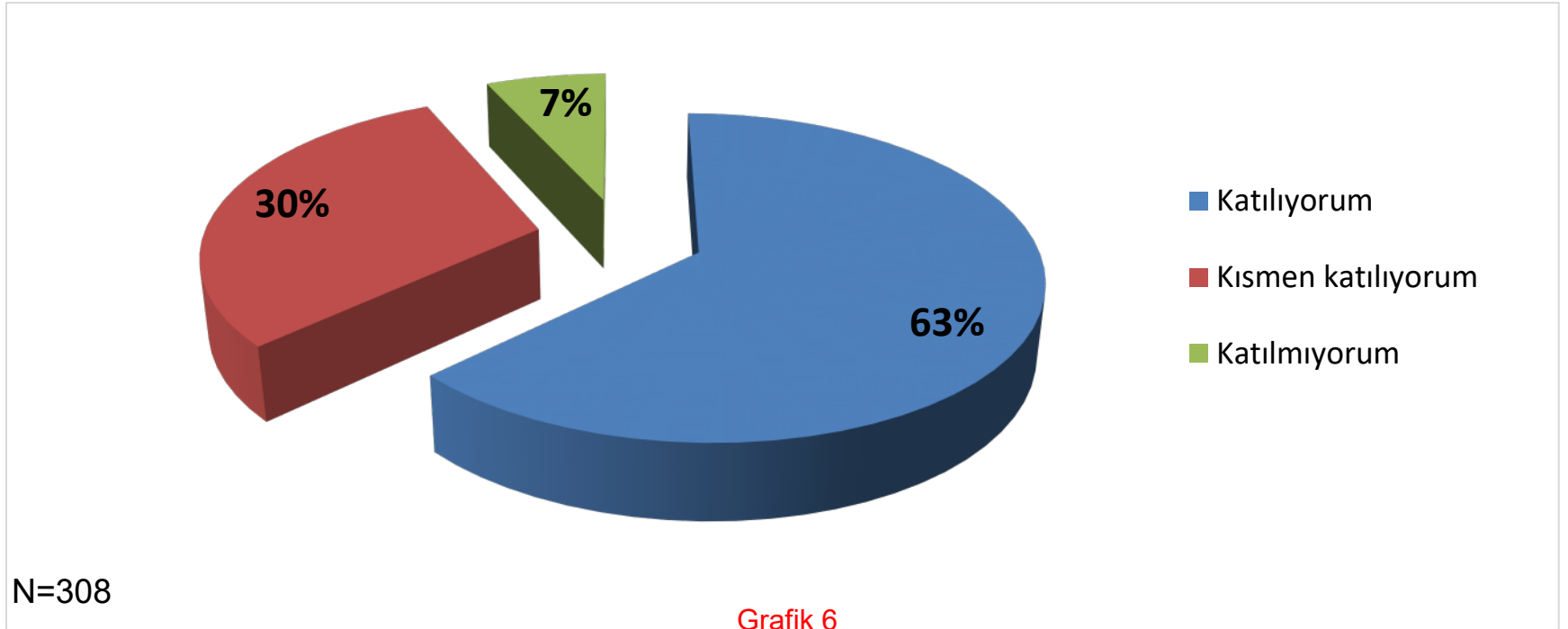
- Web sitesini ziyaret eden 287 kişinin %99* u sitenin bilgi edinmek açısından yararlı olduğunu belirtmiştir. *"Yararlı oldu" ve "kısmen yararlı oldu" yüzdelerinin toplamıdır.

Program eğitimleri, öğrencilerimizden birine/bir kısmına diyabet tanısı konulmasına yardımcı oldu.

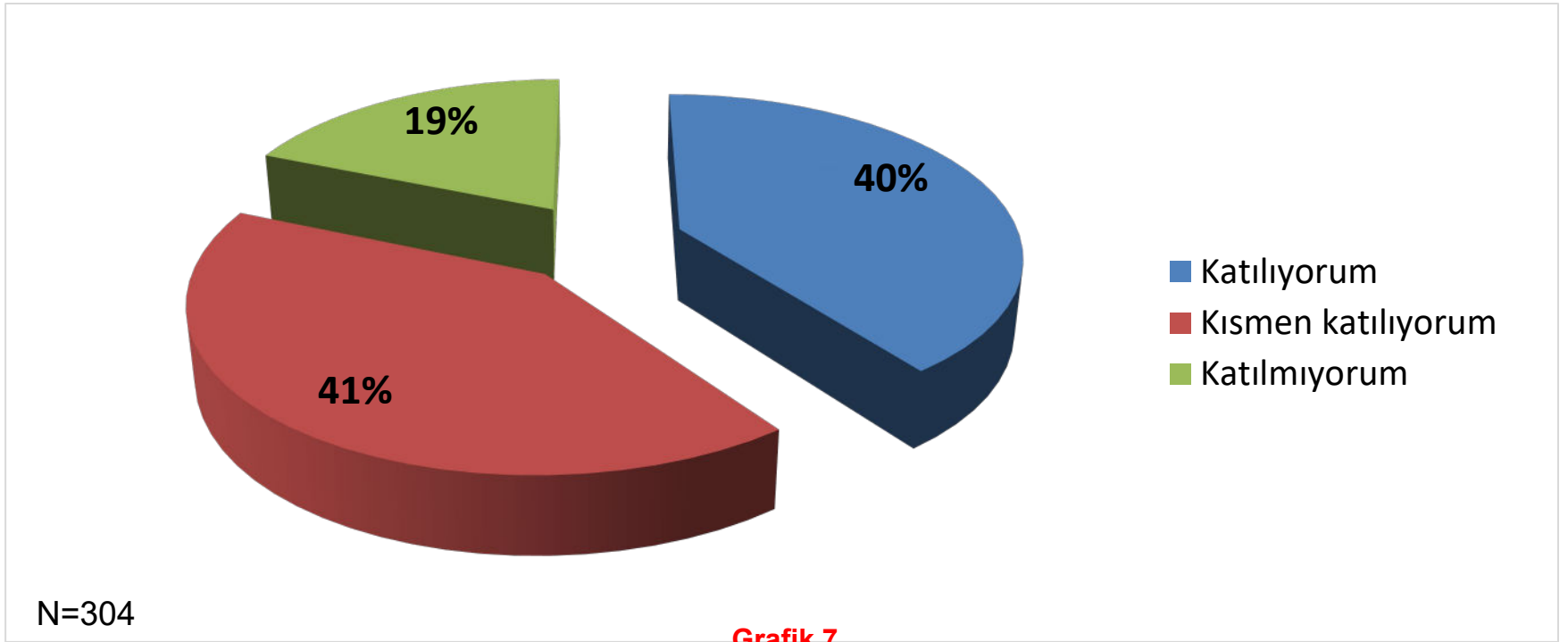
- Soruyu yanıtladılan 308 kişinin %72*' si program eğitimlerinin öğrencilerine diyabet tanısı konulmasında yardımcı olduğunu belirtmiştir. **"Katılıyorum" ve "kısmen katılıyorum" yüzdelerinin toplamıdır.

Program eğitimleri, diyabetik öğrencilerin bakımı ve gözetilmesi konusunda özen göstermemize yardımcı oldu

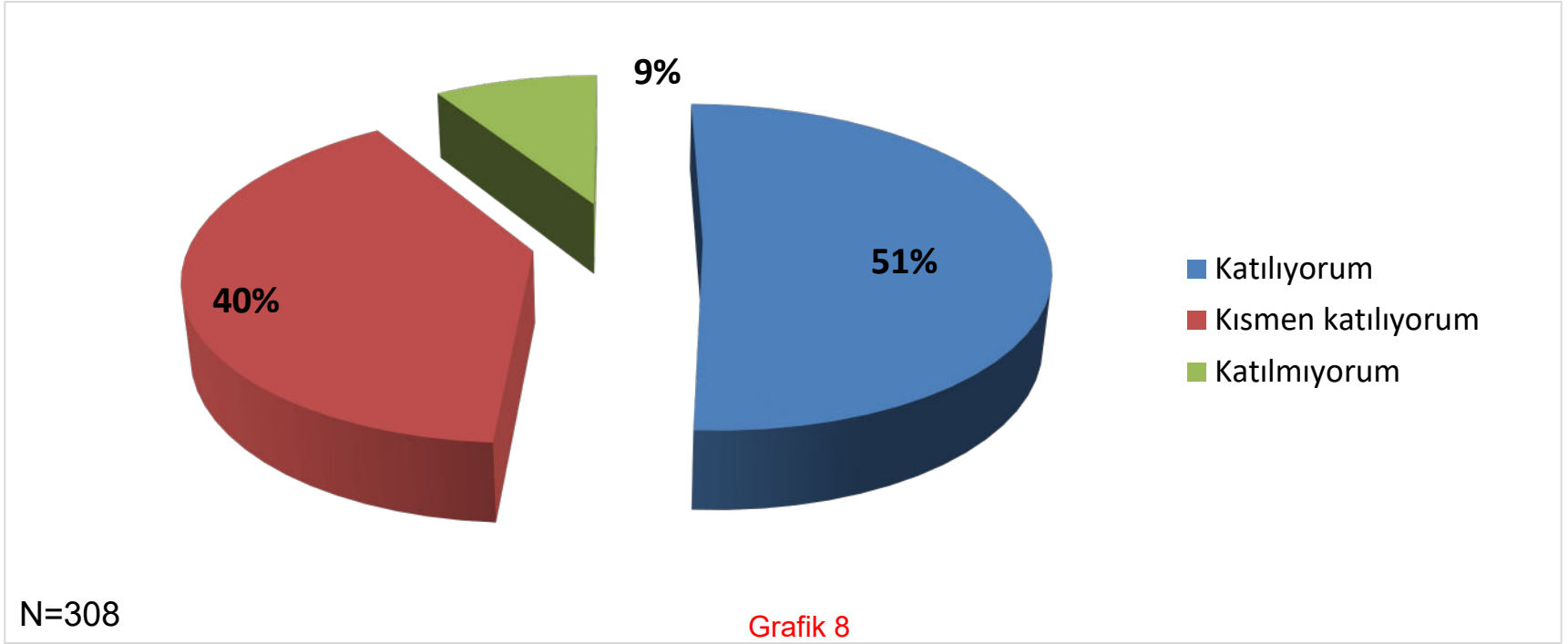
- Soruyu yanıtladılan 308 kişinin %93*’ ü program eğitimlerinin diyabetik öğrencilerin bakımı ve gözetilmesine özen gösterilmesinde yardımcı olduğunu belirtmiştir.
*”Katılıyorum” ve “kısmen katılıyorum” yüzdelerinin toplamıdır.

Program eğitimleri, okul yemeklerine daha fazla özen göstermemize yardımcı oldu

- Soruyu yanıtladılan 304 kişinin %81*’i program eğitimlerinin okul yemeklerine daha fazla özen göstermesine yardımcı olduğunu belirtmiştir. *”Katılıyorum” ve “kısmen katılıyorum” yüzdelerinin toplamıdır.

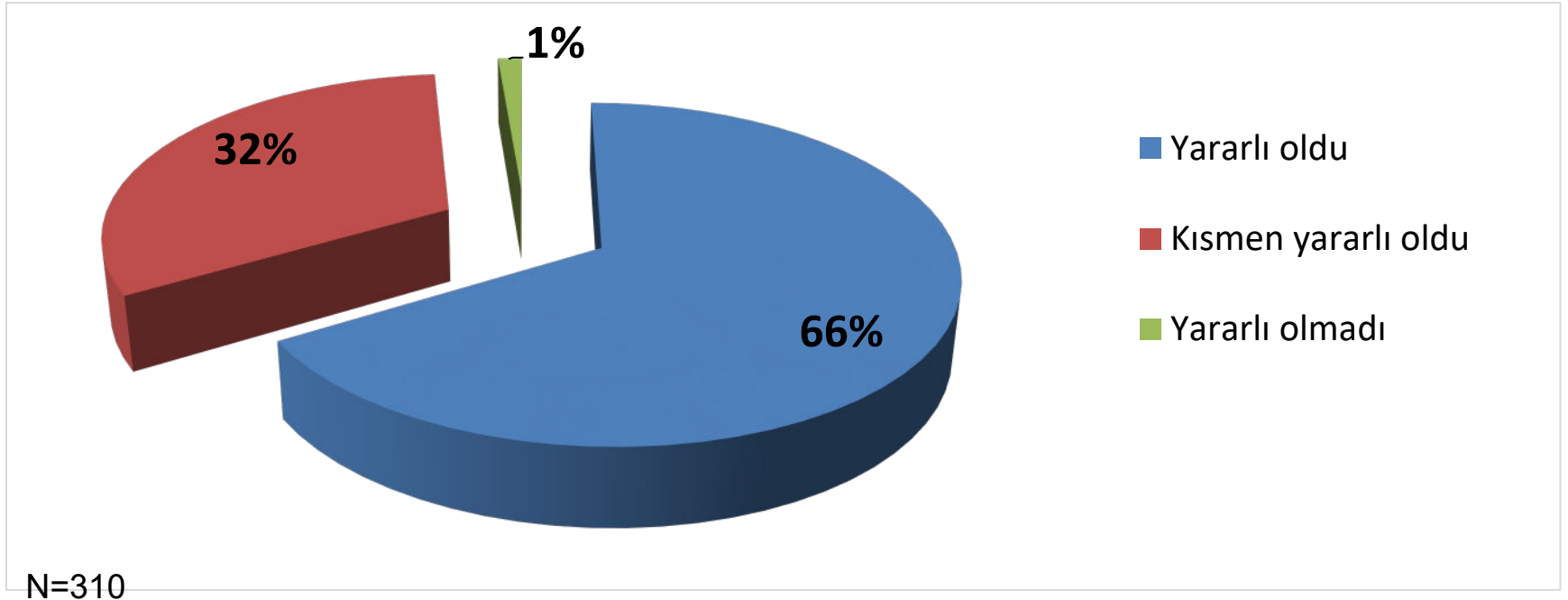
Program eğitimleri, çocukların sağlıksız yiyeceklere (örn: yiyecek otomatları) yönelmesini engellememize yardımcı oldu

- Soruyu yanıtlandıran 308 kişinin %91*’i program eğitimlerinin çocukların sağlıksız yiyeceklere yönelmesini engellemeye yardımcı olduğunu belirtmiştir. *”Katılıyorum” ve “kısmen katılıyorum” yüzdelerinin toplamıdır.

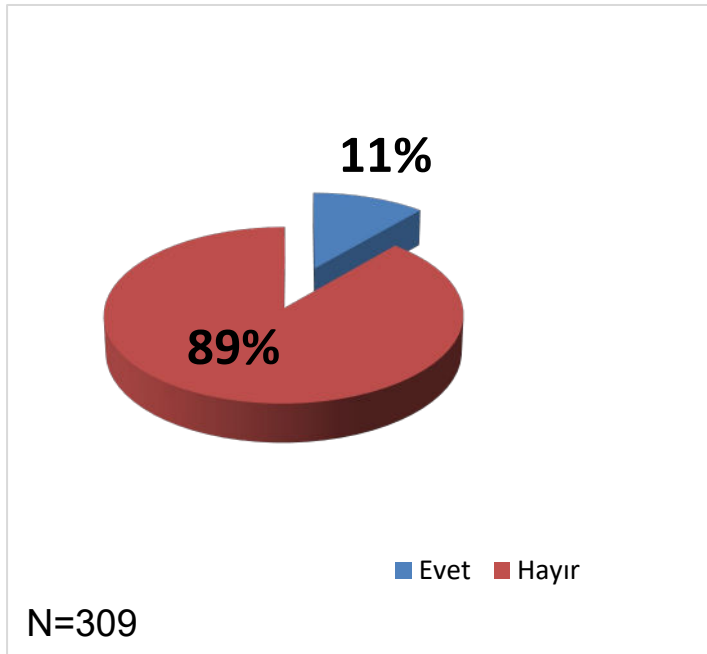
'Okulda Diyabet Programı' eğitimlerinin, öğrencilerinizin diyabet ile ilgili bilgi edinmelerine ne derece yararlı olduğunu değerlendirebilir misiniz?

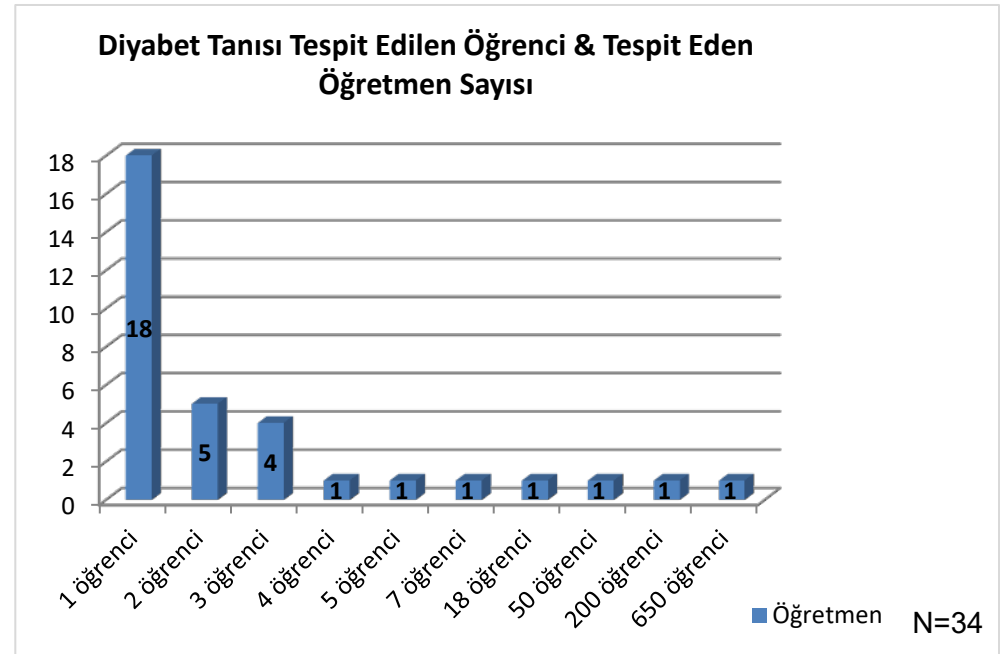
Grafik 9

- Soruyu yanıtladığı 310 kişinin %98*’ i program eğitimlerinin öğrencilerin diyabet ile ilgili bilgi edinmeleri konusunda faydalı olduğunu belirtmiştir. *”Yararlı oldu” ve “kısmen yararlı oldu” yüzdelerinin toplamıdır.

Program sonrasında tip 1 diyabet tanısı almasına öncü olduğunuz öğrenciniz oldu mu? Evet ise kaç öğrenci olduğunu belirtir misiniz?

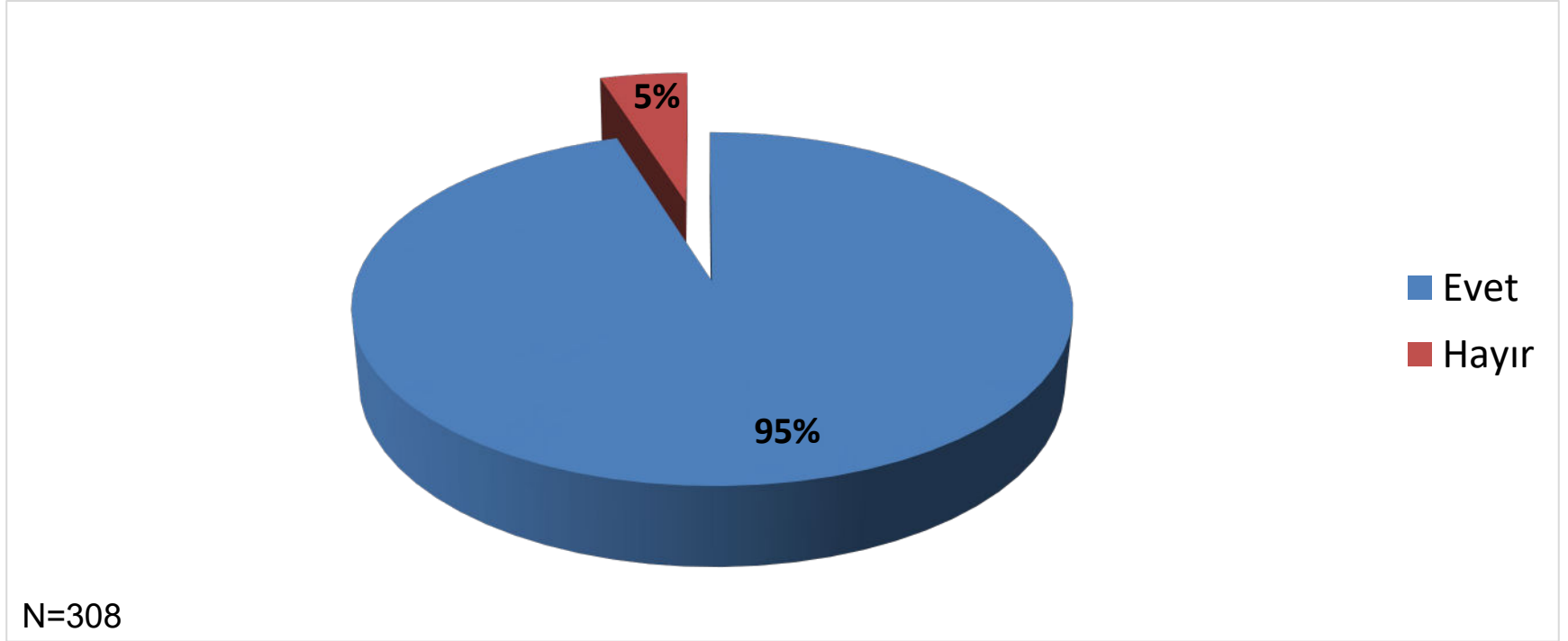
Grafik 10

Grafik 11

- Soruyu yanıtladılan 309 kişinin %11'i program sonrasında tip 1 diyabeti olan öğrencilerinde tanı konmasına öncü olduğunu belirtmiştir. 18 öğretmen 1 öğrenci, 5 öğretmen 2 öğrenci, 4 öğretmen ise 3 öğrenciye tanı konulmasında öncülük ettiğini belirtmiştir.

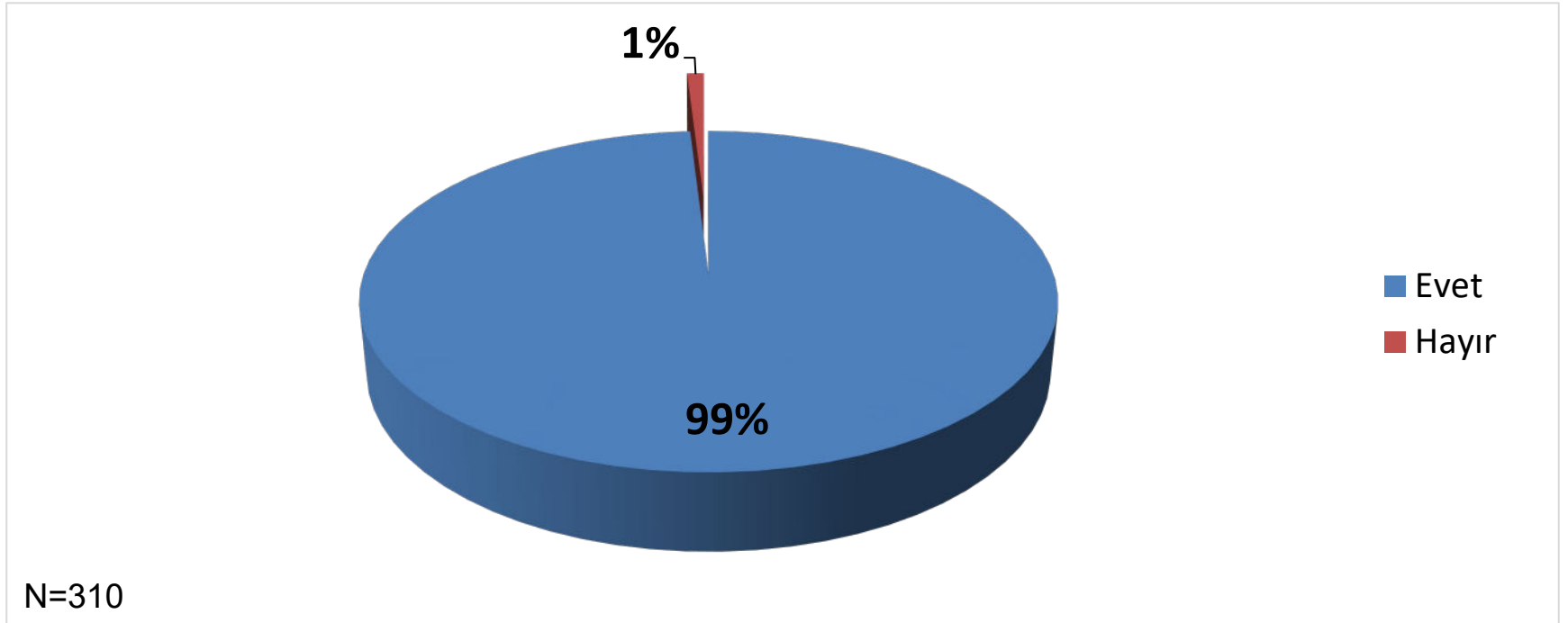
Programdan öğrendiğiniz diyabet ile ilgili bilgileri, diğer iş arkadaşlarınız ile paylaşıyor musunuz?

Grafik 12

Soruyu yanıtladılan 308 kişinin %95' i programdan öğrendikleri diyabet ile ilgili bilgileri iş arkadaşlarıyla paylaştıklarını belirtmiştir.

'Okulda Diyabet Programı'nı diğer okullara da önerir misiniz?

Grafik 13

Soruyu yanıtlandıran 310 kişinin %99' u programı diğer okullara da önerdiklerini belirtmiştir.

'Okulda Diyabet Programı'nı geliştirmek adına önerileriniz nelerdir?

ÖNERİ	SAYI
Velilere de eğitim verilmesi	30
Okullara uzman doktorların ya da sağlık personellerinin ziyareti/ seminerler düzenlenmesi	26
Programın benimsetilmesi, yaygınlaştırılması	22
Medyada diyabet ve beslenme ile ilgili kamu spotlarının yayınlanması	13
Okullarda diyabet taraması yapılması	12
Programın gündemde ve güncel tutulması	10
Programın periyodik olarak tekrar edilmesi, sürekliliğinin sağlanması	9
Diyabet ile ilgili filmlerin çoğaltılması	7
Kantin denetimlerine önem verilmesi	6
Diyabetle ilgili bilgilendirici çizgi film/animasyon filmler hazırlanması	6
Okul yönetiminin ve öğretmenlerin bilinçlendirilmesi	3
Okullarda daha etkin yer alınması, ziyaretler yapılması, öğretmenlerin eğitilmesi	3

Tablo 3

Soruya 256 kişi yanıt vermiştir. Öğrencilerin yanında velilere de eğitim verilmesi, okullara uzman doktorların ziyareti, programın okul idarecilerine ve öğretmenlere benimsetilmesi ve yaygınlaştırılması en çok yapılan ortak önerilerdir.

'Okulda Diyabet Programı'nı geliştirmek adına önerileriniz nelerdir?

ÖNERİ	SAYI
Program afişlerinin çoğaltılması	2
Öğrencilerin beslenme ile ilgili bilinçlendirilmesi	2
sunumların çocukların anlayacağı şekilde hazırlanması, sıkıcılıktan uzaklaşması	2
Ders kitaplarına bu bilgilerin eklenmesi	2
Öğretmenlere de diyabetle yaşam konusunda eğitimler verilmesi	2
Okul idarecilerine yönelik eğitimler verilmesi	2
Programın tanıtımı yapılmalı	2
Okullara konu ile ilgili materyaller gönderilmesi	2
Web sitesinin geliştirilmesi	2
Öğretmen ve öğrencilerin bilgilendirilmesi	1
Programın takibinin yapılması	1
Özellikle pansiyonlu okullarda diyetisyen ve hemşire bulundurulması	1
İşitme engelli öğrenciler için videolarda işaret dili kullanılması	1
Tedavi merkezlerine gezi düzenlenmesi	1
Kahvaltının önemi ile ilgili doküman ve video hazırlanması	1
Öğretmenlere diyabet seminerlerinin mecbur tutulması	1
Diyetisyenlerin okullarda eğitim vermesi	1
Diyabetli kişilerin tavsiyelerinin sunulması	1
Kırsal alanlardaki okullara ziyaretlerin yapılması	1
Sağlık personeli ve diyabetli öğrencilerin okulları ziyaret etmesi	1
Konu ile ilgili ünlülerin desteğinin alınması	1
Uzman doktorların ya da sağlık personellerinin il ve ilçe merkezlerinde seminerler düzenlenmesi	1
Küçük çocuklara yönelik materyallerin arttırılması	1
Öğretmenlerde daha da farkındalık oluşturacak MEB kaynaklı puanlı e-akademi eğitimlerinin yapılması	1

Tablo 4

'Okulda Diyabet Programı'nı geliştirmek adına önerileriniz nelerdir?

ÖNERİ	SAYI
MEB Ders programlarına en az 3. sınıf seviyesinden başlamak üzere diyabet ile ilgili içerikler eklenmesi	1
Öğretmenlerin daha çok bilgilendirilmesi	1
MEB'nin diyabetle savaşı görevleri arasına alması	1
Programa uygulayıcı eğitimler eklenmesi	1
MEB'nin bu konuda daha duyarlı olması	1
Programın öğrencilere izlettirilebilmesi için okullarda bilgisayar derslerinin olması	1
Diyabetin ileri evrede yol açtığı problemlerle ilgili daha fazla bilgi verilmesi	1
Programla ilgili görsellerin çoğaltılması	1
Milli Eğitim Yöneticilerinin (Özellikle Okul Müdürü) programa tam destek vermesi	1
Sıkıcı sunumlar yerine idareci ve öğretmenleri bir kamp ortamında daha kalıcı bilgiler tatil havasında verilirse daha kalıcı olur	1
Okul dışında da diyabetle ilgili bilinçlendirici çalışmalar yapılması	1
Uygulamanın okullarda zorunlu hale getirilmesi, okul yıllık planlarında zümre planına alınması	1
Dizilerde diyabet temasının işlenmesi	1
İl ve ilçelerde diyabet merkezlerinin kurulması	1
Okul idarecilerinin ve öğretmenlerin bilinçlendirilmesi	1
Öğretmen, öğrenci ve veli eğitimlerinin öğretmen-sağlık personeli işbirliği ile yapılması	1
Okul ve sağlık personelinin koordineli çalışması	1
Farklı hedef kitlelere yönelik yeni eğitim programları hazırlanması	1
Diyabetin korkulacak bir olgu olmadığını ve daha sağlıklı bir disiplinli yaşam olduğunu anlaşılmasının sağlanması	1
Öğretmenlere yönelik anketlerin yapılması, geri bildirim toplanması	1
Eğitim ve sonrası süreklilik içermeli. Yasak savma anlamında çocukları bir araya toplayıp eğitim yapılmamalı. Küçük gruplara eğitim yapılmalı. Eğitimler görsel/işitsel olmalı. Anlatan programa gönüllü olmalı	1
Özellikle beslenme alışkanlıkları ile ilgili okul çevrelerinin düzeltilmesi	1
Diyabet hastası çocuklarında eğitimlere katılarak deneyimlerini anlatmaları	1
Görsellere ağırlık verilmesi	1

Tablo 5

'Okulda Diyabet Programı'nı geliştirmek adına önerileriniz nelerdir?

ÖNERİ	SAYI
eğitimlerin video destekli hazırlanması	1
Programın kısaltılması ve daha ilgi çekici hale getirilmesi	1
Çalışmanın gönüllülük esasıyla okullarda devam ettirilmesi	1
Diyabetli öğrencilerin seminerlere katılması, okulların diyabetle ilgili hastanelere/bölemlere ziyaretler düzenlemeleri	1
Diyabetle mücadele konusunda faaliyet yürütülmesi	1
Her okuldan bir sorumlunun belirlenmesi, eğitim verilmesi	1
Okullarda diyabetle ilgili teknik yeterlilik sağlanması (iğnelerin saklanabilmesi için buzdolabı gibi)	1
Sağlık bilgisi dersine programın eklenmesi	1
Okullarda gönüllülük esasıyla diyabetli çocuklarla birebir ilgilenecek kişilerin seçilmesi	1
Sağlıklı besin maddelerinin uygun bir biçimde ambalajlanarak çocuklara dağıtılması	1
Diyabetlilerin şikâyetlerini bildirebildikleri bir platform oluşturulması	1
İçeriğin video sunumları ile ilgi çekici hale getirilmesi	1
Videoların birleştirilmesi, aralara dikkat toplayıcı bilmecelelere eklenmesi	1
Tüm öğretmenlere ve okul çalışanlarına 5 dakikalık film gösterimi yapılması	1
Okullarda şeker ölçümü yapılması	1
Uzaktan video konferans veya eğitimler verilmesi	1
Öğrencilere küçük gruplar halinde eğitim verilmesi	1
Velilere dağıtılmak üzere kitapçıklar hazırlanması	1
Etkili ve eğlenceli videolar hazırlanması	1
Öğrencilerin eğitilmesi	1
Okullarda konu ile ilgili temsilciler bulunmalı	1
Diyabette farkındalık filmlerinin en az yılda iki defa izlettirilmesi	1
Okullarda sağlık taraması yapılması	1
Okullarda diyabet hastaları için günlük/aylık menü tavsiyelerinin verilmesi	1

Tablo 6

Birden fazla önerisi olan kişilerin cevapları ayrı ayrı sunulmuştur. Program hakkında yorumum yok, teşekkürler, başarılı bir program yorumları öneriler tablosuna eklenmemiştir.

Gündem

- Okulda Diyabet Programı Protokolünün yenilenmesi
- Yeni dönem çalışmaları için öneriler
- Çalışma planı oluşturulması

Yeni dönem için bazı öneriler

- 14 Kasım haftasında ve sonrasında okullarda hatırlatma eğitimleri
- Diyabetli Dostu Okul Programı
- Okul Hemşirelerinin eğitimi
- ...